

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Уређивачки одбор:

др *Алексић Радомир*, др *Грицаић Ирена*, др *Коларич Рудолф*, др *Конески Блаже*,
др *Павловић Миливој*, др *Стевановић Михаило*, др *Храсиће Мајке*

Главни уредник
М. СТЕВАНОВИЋ

XXV књ.

БЕОГРАД
1961—1962

SLOV. SODRAŽICA

V sami Sodražici se „po starem“, kakor mi pišejo in sem naknadno tudi sam slišal, govori le: *Šedâršca -e ž*, *šedârški -a -o*, *Šedâržan -a m*, *Šedâržanka -e ž*, *Šedâržanje m mn*. Tako govore še Gor. Lazi, Zamostec, Grebenje, Podsmreka, Podklanec, Globel, Kržeti. Drugod po Ribniški dolini, tudi v sami Ribnici pa govorijo: *Sadâršca -e*, *u Sadâršca (< -i)*, *sadârški*, *Sadâržen -a*, *Sedârženje*, *Sadârženka* ali pa *Šadâržan*, *Šadâržanka*; v Kotu pri Ribnici *Sadârženco (< -i)*¹.

Oblike z vzglasnim *še-* so nastale po asimilaciji *s — ž/š > š — ž/š* in preglasu (preglas nastopa v teh krajih nedosledno); vzglasni *se-* pa je nastal po križanju obeh oblik: *Sadâršca* in *Šedâršca* (po Riglerju).

Z imenom *Sodražica* se, kolikor mi je znano, doslej ni nihče ukvarjal. Nekoč je prof. Ramovš v svojih predavanjih ali seminarskih vajah omenil, da bi ime utegnilo nastati iz **so-drag-ica* k apelativu *draga -e ž*, vendar te razlage ni nikjer objavil. — Ko pa sem v Kosovem Gradivu za zgod. Slovencev, V, št. 310 bral „dedimus in feudum *S t o i d r a s i c z v i l l a m*“, se mi je začelo jasni, odkod to ime. Prof. Milko Kos mi je iz svojega zgodovinskega materiala dal še sledeče zapise²: *Stodrosicz*, 1342 23/10 (listina v Drž. arh. Dunaj), *Stodrositz*, 1343 18/6 (Mitt. Mus. Ver. Krain, 18, 163), *Strodasicz* (pač pisna napaka za *Stodrasicz*), 1436 (Celjska fevdna knjiga, v Drž. arh. na Dunaju), *Stodersicz*, 1436, 1444 (prav tam).

Iz zgodovinskih zapisov in današnjih narečnih oblik sledi, da moramo krajevno ime *Sodražica* in njene izpeljanke izvajati iz starega slovanskega osebnege imena *Stojdrag* masc. ali morda *Stojdraga* fem. Današnje narečne oblike kažejo, da niso vse iz iste osnove. Zdi se, da se je naselje spočetka imenovalo *Stojdrag*. Na to bi kazalo ime za prebivalca *Sodâržan* in prebivalko *Sodâržanka*, ki ju moremo izvajati le iz **Stojdrag + ian*, **Stojdrag + ian + ka*, nikakor pa ne iz *Stojdražica*. Iz te oblike bi se moralo glasiti **Sodražičan* ali narečno **Šedârščan*, kakor *Ribničan* iz *Ribnica*. **Stojdražica* bi bilo potem-

¹ Za vse podatke hvala asist. J. Riglerju.

² Iskrena mu hvala zanje.

takem mlajše. Take mlajše tvorbe imamo v slovenskih krajevnih imenih (*Budina — Budinci — Budinjak — Budinščak*; gl. R. Svetlič, *Kazalo krajev na Zemljevidu slovenskega ozemlja*, SM, Ljublj. 1922). Primerov, da je samo osebno ime postalo krajevno ime, najdemo v Svetličevem Kazalu več: *Anže, Blažič, Bratina, Dragomer, Grdina, Mahorko, Radovan, Stojdraga, Strahinj, Žitomir* itd.; nekatera so na slovenskem, druga na sosednjem hrvaškem ozemlju. — *Stojdražica* bi lahko pomenilo mlajše, novejše naselje poleg *Stojdraga* ali *Stojdrage*. Pozneje sta se obe hiši, zadrugi ali naselji strnili in ostalo je mlajše ime. Pridevnik *sodrški* je izpeljan najbrž iz *Stojdražica* v prvotnejši obliki *stojdražiški*; ime za prebivalca pa je ostalo iz stare osnove *Stojdrag-* (*Stojdražan, Stojdražanka*).

Ime *Stojdrag* je bilo prva stoletja pri Slovencih precej razširjeno; Kos, Gradivo III, št. 11 navaja nekega podložnika grofinje Wichpurge v Projernu z imenom *Stoidrag*; *Stoidrahc* (Kos, Gradivo III, št. 156) je bil neki podložnik svobodnega Karlinga v Motnici na Koroškem; Kos, Gradivo II, str. 254 navaja tudi ime *Soidrago*, kar je lahko *Sojdrag* ali pa tudi *Stojdrag*. — Na slovensko-hrvaški meji je zahodno od Bregane vas *Stojdraga* (na uskoškem ozemlju). Za to ime pa ne morem zatrdno dognati, ali je staro ali so ga Uskoki prinesli s seboj. V Schumijevem Archivu für Heimatkunde, I, 1882/3, str. 148 navaja Bidermann v območju Gorjancev (severnih in južnih) neki kraj *Stodras*, ki je najbrž identičen z omenjeno *Stojdrago*, saj je bil dodeljen Uskokom v Žumberku. Iz tega bi se dalo sklepati, da je ime starejše od prihoda Uskokov. Nemška oblika *Stodras* bi mogla reflektirati takrat še živi slovensko-hrvaški ali vsaj srbski (uskoški) lok. sing. v *Stojdrazi*.

Na Koroškem je južno od Hodiškega jezera vas *Sodraževa* (Zemljevid SM ima ta naglas, Svetličevo Kazalo pa nobenega). Na južnem Pohorju je pri Tinju (obč. Slov. Bistrica) naselje *Sodrež*. Pa za nobeno teh imen nimam historičnih zapisov in podatkov. Mogoče je *Sodraževa* identična z Miklošičevo obliko *Zédross*; Miklošič, ON aus Appell. II, št. 85. Morda bi zgodovinarji, zlasti lokalni, mogli odkod izkopati kake zapise teh imen.

Analiza historičnih in narečnih oblik nam odkriva tale dejstva: Oblika *Stoidrasicz*, 1220, torej iz začetka 13. stol. je pač najstarejši ohranjeni zapis, vendar je zelo verjetno, da ni prvi, saj je naselbina mnogo starejša. Krajevni leksikon dravske banovine (=KLDB), Ljubljana 1937, str. 223, pravi, da se *Sodražica* omenja v srednjem veku okrog 1082, obenem z Ribnico; ne pove pa, v kateri obliki je ime zapisano, ne, v kateri listini. Odkod ima KLDB te podatke, ne vem. Vsekakor pa moramo iz zapisa *Stoidrasicz*, 1220, sklepati, da se je slovensko ime takrat še glasilo *Stojdražica*. Pisar, ki je 1220 ime zapisal, je bil torej zelo blizu tedanji ljudski obliki. Naslednji zapisi *Stodrosicz*, 1342, *Stodrositz*, 1343 in zlasti *Stodersicz*, 1436, 1444, dokazujejo, da -a-

v zlogu *-dra-* ni bil poudarjen; ker tudi na sufiksu *-ica* ni mogel biti akcent, je moralo ime v 13. stol. in dalje imeti akcent na prvem zlogu, torej *Stójdražica* z novim akutom, ker je imperativ *stój* imel in ima v dolenjščini še danes zvečine ta akcent. V 14. stoletju se je bržkone, kakor moremo sklepati iz zapisov, disimiliralo tudi *j — ž > Ø — ž*, iz *Stójdražica* je nastalo *Stódražica*. Nekako v 15. se je po disimilaciji *t — d > Ø — d* izgubil še *t*; zaradi sonornika *r* pa se je tudi že v 15. stoletju zlog *-dra-* po moderni vokalni redukciji (da je ta v sosesčini sonornikov zelo zgodnja, nam dokazujeta celovški in stiški rokopis) moral reducirati v *-drø-* in dalje v *-dr-* ali celo že v *-dər-*, kar je pisec imena *Stodersicz*, 1436 in 1444, pravilno zapisal s *Stodersicz*. Stara avstrijsko-nemška oblika se je glasila *Sóderschitz*, gl. M. Cigale, Deutsch-slovenisches Wörterbuch, II, 1860, str. 2008; tu Cigale dostavlja *Soderšica*, kar ustreza ljudski obliki *Sodəršca*; za prebivalca je pa Cigale ali kdo naredil obliko *Soderšičan*; to bi se v narečju moralo glasiti **Sodəršičan*. Te oblike danes ni najti ne v sami Sodražici ne v vsej Ribniški dolini. Verjetno je nikoli ni bilo, dasi bi bila, kot smo že gori omenili, pravilna. Nemški akcent odraža torej prvotni slovenski akcent *Stójdražica*.

Za 16. stoletje moramo že suponirati slovensko obliko *Sodəržica* ali celo *Sodəršca*. Danes kažejo vse izpeljanke, kakor smo na začetku navedli, dolg padajoč akcent na drugem zlogu *-dər-*: *Šedəršca*, *Šedəržan*, *Šedəržanka*, *šedərški* in to po vsej Ribniški dolini. Odkod dolgi cirkumfleks? Da je mesto akcenta na drugem zlogu (*-dər-*) danes poenoteno, je jasno. Očitno gre za križanje raznih oblik. V obliki *Šedəršca* je akcent gotovo sekundaren, to kaže analiza historičnih oblik in nemški akcent *Sóderschitz*.

V kompozitu *Stój-drág* sta prvotno gotovo bila dva akcenta in je v tej obliki ali izpeljanki mogel prevladati akcent prvega zloga, v drugih pa akcent drugega zloga, torej cirkumfleks. V suponiranem prvotnem imenu *Stojdrág* je bilo to čisto mogoče, še laže v izpeljankah iz njega *Stojdrážan* in *Stojdrážanka*. Tudi v dolgem pridevniku *stoj-drážwsko-jb > stojdrážiški*, če ga, kakor se zdi, da moramo, izvajamo iz *Stojdražica*, je mogoče, da je akcent po *Stojdrágu* prešel na drugi zlog.

Iz križanja oblik *Sóderšca* in *Sodrážan*, *Sodrážanka*, morebiti še *sodrážiški* je moglo nastati enotno *Sodəršca*, *sodərški*, *Sodəržan*, *Sodəržanka*.

R. Kolarič

Резиме

Р. Коларич

СОДРАЖИЦА *

Аутор објашњава ово географско име из антропонима *Stojdragъ* м. р., евентуално ж. р. *Stojdraga* (с обзиром на најстарији запис тога имена, 1220. г., *Stoidrasicъ*). *Sodražica* је данашњи књижевни облик; у дијалекту постоје облици: *Šedŕšca -e*, *šedŕški -a -o*, *Šedŕžan -a* м., *Šedŕžanje -ev* м. мн., *Šedŕžanka -e* ж. Облици са почетним *š-* су млађи, уз њих постоје још и данас облици са *s-*. Сви су облици објашњени са фонетске и акценатске стране, па и са стране грађења речи.

* Чланак је био написан 1959. год., али се оригинални рукопис изгубио. — Упор. још Fr. Bezlaј, *Slovenska vodna imena*. II. 1961, стр. 204. сл.